

УДК 321.7

Ілленко Д.В.

Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДЕМОКРАТИЧНОГО АУДИТУ НА ПРИКЛАДІ „FREEDOM HOUSE”

У статті здійснено огляд основних проблем, що виникають при здійсненні демократичного аудиту, перш за все зумовлених обмеженістю застосовуваного методологічного апарату. В якості наочного прикладу розглянуто діяльність неурядової організації „Freedom House”.

Ключові слова: демократія, „Freedom House”, вимірювання демократії, індекс демократії, індикатор демократії.

Ильенко Д.В.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ДЕМОКРАТИЧЕСКОГО АУДИТА НА ПРИМЕРЕ „FREEDOM HOUSE ”

В статье проведено обозрение основных проблем, которые возникают при осуществлении демократического аудита, в первую очередь обусловленных ограниченностью применяемого методологического аппарата. В качестве наглядного примера рассмотрена деятельность негосударственной организации „Freedom House”.

Ключевые слова: демократия, „Freedom House”, измерение демократии, индекс демократии, индикатор демократии.

Shienko D.

METHODOLOGICAL ASPECTS OF DEMOCRACY AUDIT ON THE CASE EXAMPLE OF „FREEDOM HOUSE ”

The article examines the main problems which appear while implementing democracy audit. These problems are mainly to be conditioned by deficiencies of appealed methodological mechanism. As a case example the article uses work of nongovernmental organization «Freedom House».

Key words: democracy, „Freedom House”, democracy measurement democracy index, indicator of democracy.

На даний момент у світі сформувалася величезна інструментальна база для вимірювання рівня розвитку демократії. І хоча визначення поняття демократії досі викликає дискусії з боку багатьох дослідників, це не заважає розробляти багаточисельні концепції щодо її конкретних аспектів. Це у свою чергу також викликає дискусії щодо правомірності цих концепцій та виправданості використання їх результатів.

Мета статті полягає в аналізі методології та організаційної роботи „Freedom House”, незалежної неурядової організації, що знаходиться у Вашингтоні, переваг та недоліків використання результатів досліджень даної організації, їх адекватності та надійності. Необхідність оцінки діяльності „Freedom House” викликано передусім широким використанням науковцями аналітичних даних цієї організації. Ці дані є ресурсом для багатьох журналістів, політиків, інвесторів, а також слугують засобом оцінки для надання фінансової допомоги такими організаціями, як Міжнародний валютний фонд, U.S. Agency for International Development

(USAID) та іншими міжнародними донорськими організаціями.

Щоб проаналізувати діяльність „Freedom House”, більшість авторів заглиблюється в історію створення організації та її ідеологічні основи. Неурядова некомерційна організація „Freedom House” була створена у 1941 р. з ініціативи Е. Рузвельт. З самого початку метою „Freedom House” була боротьба з ідеологією нацизму, проте після початку холодної війни організація переорієнтувалася на боротьбу з комунізмом, який розпочав швидко поширюватись світом. Кросс-національні дослідження стану свободи у світі розпочалися 1972 року під керівництвом Р.Д. Гастіла, тому часто даний підхід „Freedom House” також називають індексом Гастіла. Сьогодні „Freedom House” позиціонує себе як незалежна неурядова організація, що підтримує поширення свободи у світі [1]. Деякі автори зазначають, що конкретна ідеологія та погляди у певні періоди часу впливали на оцінку стану свободи в світі. Наприклад, К.А. Боллен та П. Пакстон, порівнюючи оцінки з 1972 року, зазначають, що раніше на оцінку „Freedom House” впливав розподіл сил у період Холодної війни, а пізніше більш високі „оцінки” отримували християнські країни, відповідно, менші мали мусульманські країни, а також монархії [2, р.77]. Багато критики на адресу „Freedom House” звучало щодо її втручання у внутрішньонаціональні справи деяких країн, у тому числі і в Україні під час подій 2004 року, та її втручання в оцінювання конкретних країн виключно з позиції США [3, 4]. У своєму докладному дослідженні роботи „Freedom House” італійській автор Дієго Джаннон доходить висновку, що на інструментарій вимірювання „Freedom House” помітно вплинув політичний та ідеологічний клімат, в якому вони розроблялися. Тобто окрім надання ґрунтовних знань і даних з демократії, методологія також була розроблена відповідно до політико-ідеологічних мотивів. Автор зокрема зазначає, що якщо б процес вимірювання „зводився до простої „академічної вправи” та не мав політичного значення, то дана робота не мало б сенсу. Вимірювання ізольоване від процесу прийняття рішень втрачає значення” [5, р.73]. Крім того, автор визначає збіг змін, що відбулися у підході „Freedom House” зі змінами у стратегіях США за адміністрації Дж. Буша після подій 11 вересня 2001 року щодо розширення зони демократії у світі.

Автор згаданого дослідження ставить перед собою багатосторонню мету: розглянути ідеологічне підґрунтя організації, включаючи її кадровий потенціал, джерела фінансування та еволюцію тих критеріїв, за якими проводиться щорічне вимірювання прав і свобод у світі.

По-перше, аналізується той історично-політичний контекст, у якому з’явилася ця організація. Саме в той період, на думку автора, „демократія загального добробуту” увійшла в кризу, викликану не тільки надмірно високою вартістю, але й тому, що „втратила свою легітимність на політико-ідеологічному рівні”, а неолібералізм, в свою чергу, запропонував варіант демократії, який більшою мірою ґрунтувався на понятті свободи та нехтував іншими цінностями демократії. Тобто неоліберальні демократичні ідеї призвели до істотного нахилу демократії у бік цивільних і політичних прав (прав свободи особистості) і, як наслідок, відносної дискредитації економічних і соціальних рухів, спрямованих на скорочення соціально-економічної нерівності. „З неоліберальної точки зору, демократія стала збігатися з формальною свободою, але саме через неолібералізм, і особливо у світлі подій після 1989 року, свобода зазнала значного „перекручування” у змісті, який передбачав певний вид свобод: вільну торгівлю, вільний ринок та свободу підприємництва як єдиних законних гарантів різних індивідуальних свобод” [5, р.72]. За словами Кеннета Волока, президента Національного демократичного інституту (NDI) „у період 1970-х і 1980-х років, коли так звана „третя хвиля” демократії була у зародковому стані, Сполучені Штати почали розглядати глобальне просування демократії як засіб служіння інтересам США та цілого світу”. Автор наголошує, що новими пріоритетами у цей період стали політичні реформи і демократичне управління, оскільки стало очевидно, що традиційна економічна допомога була не в змозі досягти „стійкого економічного зростання і соціальної стабільності” [6, р.21].

З самого початку „Freedom House” відрізняється своїм двопартійним характером [1]. У перші роки свого існування, його опікунська рада діяла на основі широкої групи відомих американців: лідерів бізнесу, журналістів, науковців, колишніх державних чиновників. Проте у своєму докладному дослідженні відносно роботи „Freedom House” Д. Джаннон вказує на те, що більшість представників ради опікунів

організації, що безпосередньо впливають на прийняття рішень та політику організації, є представниками американського консервативного та неоконсервативного крила [5, р.73-75]. Серед них досі є такі функціонери колишньої адміністрації Р. Рейгана та Дж. Буша, як голова опікунської ради Вільям Тафт IV, його заступники Томас Дін та Рут Ведгвуд, почесний голова ради Макс Кемпельман, члени ради Кеннет Адельман, Джошуа Муравчік та ін. [7]. Проте значну критику оглядачів діяльності „Freedom House” визивають джерела їх фінансування, оскільки саме вони заперечують статус, що декларує організація. У 2006 році бюджет „Freedom House” складав понад \$ 11 млн., з яких близько \$ 9 мільйонів були надані федеральним урядом [8, р.38]. Д. Джаннон констатує, що навіть „після скорочення федеральних фондів у 2007 р., 80% бюджету „Freedom House” фінансувалися за рахунок коштів федерального уряду” [5, р.75].

Проте найбільше критики науковців викликає не методологічні засади дослідження, а саме відсутність наукового обґрунтування використовуваних методів (див. напр.: [2; 4; 9; 10]).

Методологія дослідження базується на Всесвітній декларації прав людини і застосовуються щодо всіх країн, незалежно від їх географічного розташування, етнічної, релігійної приналежності чи рівня економічного розвитку. Кожна країна чи територія оцінюється за шкалою з 1 (найвищий рівень свободи) до 7 балів (найнижчий рівень), окремо для обох індикаторів. Таким чином, країни ранжуються за трьома категоріями: до вільних належать країни, що мають від 1.0 до 2.5; до частково вільних потрапляють ті, що отримали від 3.0 до 5.0; від 5.5 і до 7 балів мають невольні країни. Дослідження американської організації вимірює рівень свободи за двома широкими категоріями: політичні права та громадські свободи. Ранжування здійснюється на основі контрольного списку: 10 питань щодо політичних прав і 15 питань щодо громадських свобод. Питання з політичних прав діляться на три підкатегорії: виборчий процес (3 питання), політичний плюралізм та участь (4), діяльність уряду (3). Питання з громадянських свобод згруповані у чотири підкатегорії: свобода висловлення поглядів і переконань (4 питання), асоціативні та організаційні права (3), верховенство закону (4), особисті права (4). Кожне питання отримує від 0 до 4 пунктів, які

нараховуються за кожне з перерахованих питань за шкалою від 0 до 4, де 0 являє найнижчий ступінь та 4 пункти – найвищий рівень стану прав та свобод, таким чином, якщо у підкатегорії чотири питання, то максимальна кількість балів може становити 16 пунктів (4×4), після чого для створення семибальної загальної шкали „Freedom House” складає показники підкатегорій „політичні права” (від 0 до 40) і „громадські свободи” (від 0 до 60) та розкладає показники на сім інтервалів [11]. За словами Девіда Армстронга, даний механізм покликаний „згладити незначну різницю у правах і свободах, зменшуючи невинуватуну точність у загальній кількості балів. Проте вада в цій логіці є очевидною” [12, р.4]. Автор наводить факти з розрахунків і вказує на необґрунтованість оцінки, оскільки країні з рахунком 30 пунктів у політичних правах надається два бали, але при збільшенні показника у наступному році до 34 (10% по шкалі) країна все одно залишається в категорії двох балів. Однак, якщо в цій країні оцінка знижується на один пункт – до 29 (2,5% по шкалі), то у наступному році вона переходить з категорії двох балів до категорії трьох балів. Таким чином, великі зміни в оцінці не спричинюють зміни у категорії, але мінімальна зміна до такої призводить. „Здебільшого, ідея має сенс – виділити „реальні” відмінності та не переоцінювати випадкові. Проте, на жаль, така широка категоризація негативно пристосована до завдання” [Там само, р.4]. Дане твердження також підтримують інші науковці, які вважають, що „Freedom House” включає забагато компонентів у свої два атрибути – „політичні права” і „громадські свободи” і при цьому не наводять концепцій та зв'язку між атрибутами та цими компонентами. Відносно обробки дуже слушним є зауваження щодо „загальних” балів та проблеми їх обробки, оскільки „наприклад, сума оцінки громадянських свобод у 4 бали і політичних прав у 2 бали також дорівнює сумі оцінки громадянських свобод у 2 бали та політичних прав у 4 бали” [13, р. 10]. Таким чином, виникає нерелевантність оцінки реальній ситуації: Україна опиняється в одній категорії разом із Мексикою, Ефіопією та Джибуті, які перейшли до нижчого статусу з групи вільних держав до частково вільних за підсумками 2011 року [14], а Росія за рівнем прав і свобод прирівнюється до Афганістану, Брунею, Мавританії, Катару, Руанди, Анголи, Таджикистану, Чаду та інших.

Навіть автори дослідження якості демократії для 30 розвинених країн „Демократичний Барометр”, серед них також В. Меркель, зазначають, що зокрема індекс „Freedom House” підходить для виокремлення „демократичних режимів від недемократичних, але вони не підходять для вимірювання якості демократії в усталених демократіях” [15, р. 10]. Проте слушним буде зауважити, що ті траєкторії розвитку, на які встали, зокрема, пострадянські країни, також суттєво відрізняються один від одного, трансформуючись у так звані „демократії з прикметниками”. Вони потребують уважного аналізу та обґрунтованого оцінювання. І оскільки стало очевидним відхилення від курсу глобального розширення ліберальної демократії західного типу, яке передбачалося концептуальною парадигмою Ф. Фукуяма [16] і в свою чергу укріплювало позиції „Freedom House”, диференційований підхід до оцінювання політичних систем сьогодення є закономірним і виправданим і має сприяти переформатуванню усталених підходів до вимірювання якості демократії та її розвитку в конкретних країнах.

Г. Мунк і Дж. Варкулен, обговорюючи основні проблеми систем оцінки демократії, виділяють три завдання, що стоять перед науковцями, а саме концептуалізацію, вимірювання та обробку. Порівнюючи оцінки за названими аспектами, автори доходять висновку, що у „Freedom House” відсутнє будь-яке доведення виправданості оцінювання кожного питання за шкалою балів, не наведено ресурсів, якими користуються експерти, оцінюючи прогрес чи то регрес у країнах. Таким чином, оброблені „Freedom House” дані мають „фактично прийматися на віру” [9, р. 21]. Автори вважають, що результати обробки тих чи інших даних мають бути відкритими для відтворення або перевірки, проте у випадку „Freedom House”, незважаючи на досить простий механізм та концепцію оцінювання за двома індикаторами, підходу бракує визначеності зв'язків між своїми компонентами, виправданості їх однакового оцінювання та можливості реплікації результатів іншими дослідниками [там само, р. 15-22].

Хоча деякі дослідники вказують на упередженість щодо деяких регіонів, яка спостерігається з боку „Freedom House” і не є характерною для інших індексів демократії, А. Гаденіус та Дж. Торелл вважають, що з іншого боку „доброби „Freedom House” покривають досить

значний проміжок часу, що робить можливим аналізи таймсерій” [17, р. 95]. Крім того, автори вважають критерії задовільними, оскільки індекс складається з набору „теоретично релевантних” електоральних та громадських прав, які корелюються у багатьох випадках [там само, р. 94-95]. Проте науковцям треба в першу чергу визначити, що саме і на якому рівні вони збираються оцінювати, перш ніж включати дані „Freedom House” у підходи до оцінювання конкретних аспектів демократії. Індекс Демократії „Economist Intelligence Unit” видання Economist Newspaper концептуально відноситься до „Freedom House”, проте критикує „Freedom House” за синонімізацію понять свободи і демократії. Ліза Кекік з „Economist Intelligence Unit” вважає, що хоча поняття свободи є досить важливою складовою, проте „самі тільки політичні права і свободи є недостатніми” [18, р. 1-2]. Саме політичні та ідеологічні пріоритети вплинули на методологію „Freedom House”. До такого висновку доходить італійський дослідник Д. Джаннон, аналізуючи списки контрольних питань за весь період існування „Freedom House”. З одного боку, структура двох списків залишилася незмінною протягом тридцяти років, проте з іншого боку, питання зазнали трансформацій та значно спростилися, підкреслюючи значення захисту свободи приватної власності та підприємницької діяльності від втручання з боку держави. При цьому найчастіше свобода стала використовуватись у значенні „свобода від” (втручання, нав'язування, тощо). Також відслідковується тенденція щодо оцінювання формальних, а не реальних прав; особиста свобода зводиться до свободи приватної підприємницької діяльності. З часом зникають запитання щодо соціально-економічних прав. До цього ж автор багаторазово наголошує, що індекси „Freedom House” користуються колосальною популярністю через свою доступність (всі доповіді є наявними на інтернет-сайті організації) та зрозумілість (в доповідях використовується універсальна політична риторика та концептуалізація). Саме це виправдовує дані „Freedom House” та змушує використовувати їх некритично [5, р. 76-91]. Посилаючись на Валлерстайна щодо функцій наукового знання, автор вважає, що „інструменти вимірювання „Freedom House” стали частиною тих структур знання, які є невід'ємними елементами у функціонуванні та легітимізації політичних, економічних та

соціальних структур існуючої світ-системи” [там само, р. 70].

Щоб зрозуміти поширеність та популярність використання результатів роботи „Freedom House” є логічним навести перелік деяких науковців та організацій, які їх використовують.

Окрім практичного використання рейтингу міжнародними донорськими організаціями (U.S. Agency for International Development, International Monetary Found та багатьма іншими), вони також включаються до інших систем оцінювання демократії. Для вимірювання економічної свободи у 1995-2003 роках показники „Freedom House” до свого рейтингу включали Heritage Foundation та Wall Street Journal, Fraser Institute’s Index of Economic Freedom, а також US Millennium Challenge Account для оцінювання якості управління та виділення фінансування для країн, що його потребують. Крім того, багато дослідників вважають доцільним комбінування багатьох індикаторів для побудови власних систем вимірювання демократії, серед них: „Оцінка демократії за якістю демократії” (Democracy Ranking of the Quality of Democracy) Д. Кемпбела [19], „Поєднані оцінки демократії” (Unified Democracy Scores – UDS) Д. Пемштайна, С. Мезерва та Дж. Мелтона [20], „Система вимірювання ефективного управління” Д. Кауфмана, А. Крейя та П. Зоїдо-Лобатона (KKZ) [21], вимірювання ефективної демократії Р. Інглехарта та К. Велзеля [22]. Інші автори за допомогою даних „Freedom House” вимірюють ті чи інші аспекти демократії. Серед них: А. Гаденіус та Я. Торел [17], С. Кнек [23], М. Палдам та Е. Гундлах [24] та інші.

Крім цього, автори, що самі критикують методологію та підходи „Freedom House”, використовують тайм-серії організації для порівняння зі своїми вимірюваннями. На їхню думку, досить висока кореляція між показниками слугує доведенням ефективності їх систем оцінювання. Серед таких авторів можна назвати К. Боллена [25; 4] та Т. Ванханена [26, р. 259-263]. Проте досить великі кореляції між індексами оцінки демократії констатували також і інші автори (див., напр.: [27, р. 18-21], [5, р.381], [28, р.180], [29, pp. 51-52], [30, р.477-478] [31, р. 112 – 127], [32, р.473-476]. Г. Мунк і Дж. Варкулєн проводять порівняльний тест для деяких індексів демократії та доходять висновку, що досить високий рівень збігу між індексами може насправді „маскувати

наявність систематичних різниць” у даних індексах [9].

На думку Г. Каспера і К. Тафіса, дані Polity IV, Polyarchy and Freedom House мають досить високу кореляцію. Проте, на їхню думку, це доводить лише те, що дані індекси мають невелику систематичну помилку. Це не гарантує від того, що в них не є наявними так звані випадкові помилки, тобто „ці індикатори мають прийнятну достовірність (overall validity), проте їх надійність (reliability) може бути низькою, оскільки висока кореляція не гарантує високої надійності” [33].

На думку багатьох дослідників, фундаментальні проблеми вимірювання демократії являють собою тріаду: проблема концептуалізації – формулювання дефініцій відносно демократії, операціоналізація – обробка дефініцій за допомогою конкретних вимірювань та агрегація, тобто об’єднання країн до рейтингів за відповідними правилами (див., напр.: [9], [34], [25], [29]). Однак на думку інших авторів найбільшу загрозу при використанні багатьох індикаторів демократії становлять не ці проблеми, а саме помилки вимірювання на основі даних (data-induced measurement error) – цей „вид помилок виникає, коли науковець неправильно інтерпретує випадок через обмеженість вихідних даних, що зображують емпіричну реальність і на які вони покладаються у своїх дослідженнях. Найчастіше такі помилки виникають через неточні, часткові або ж помилкові вторинні ресурси” [10, р.940]. Автори дійшли таких висновків, аналізуючи розвиток демократії у п’яти країнах центральної Америки протягом двадцятого століття та використовуючи у цих цілях не тільки наявні інформаційні ресурси, але й широкий спектр інших джерел. Таким чином, автори констатують, що більшість індексів так чи інакше оцінює стан демократії лише через брак вичерпної інформації та неможливості адекватної інтерпретації наявної [10]. У світлі вищесказаного виникає питання, чи можливо такий індекс демократії як той, що його пропонує „Freedom House”, хоч якийсь чином вважати надійним та використовувати його у науково-дослідній роботі?

При тому, що дана система вимірювання була розроблена відомим кваліфікованим науковцем – Р. Гастілом, та досі намагається претендувати на виважений науковий підхід, необхідно звернути увагу, хто саме є авторами національних звітів, наскільки

високою є їх кваліфікація, а їх власна думка незаангажованою.

За даними організації, показники та рейтинги країн складаються аналітиками, які також дають свої коментарі. Аналітиками здебільшого виступають національні експерти – науковці, представники медіа або правозахисних організацій. Запропоновані оцінки та висновки надалі розглядаються як індивідуально, так і в групах експертів та консультантів на регіональних зустрічах. Починаючи з 2009 року, над процесом оцінювання та ранжування 194 країн та 14 територій працює найбільша кількість експертів за всі роки – 50 аналітиків та 18 наукових радників вищої кваліфікації. Аналітики використовують широкий спектр джерел інформації, у тому числі іноземні та вітчизняні новини, наукові аналізи, інформацію від неурядових організацій, аналітичних центрів, окремих офіційних осіб, а також відвідуючи відповідні регіони [11]. Навіть абстрагуючись від понять національних інтересів США щодо легітимізації тих чи інших status quo, або ж підбурювання гонінь проти аутсайдерів чи антагоністів, досить евентуальним залишається явище суб’єктивізму кожного окремого судді або ж експерта. При цьому дане явище не може піддаватися перевірці та попередженню. Тобто, відштовхуючись від мікрорівня організаційної структури „Freedom House”, можна дійти висновку, що дослідна робота, яка користується широкою популярністю в багатьох колах, має сприйматися скептично та піддаватися багатосторонньому аналізу та перевірці, оскільки та чи інша „негативна або позитивна тенденція” може насправді виступати специфічною характеристикою країни. Справді невизначеним залишаються питання, на яких підставах обираються національні експерти, наскільки вони є незалежними від груп опозиції і влади, та від яких джерел і понять вони відштовхуються в своїх висновках. Кеннет А. Боллен, коментуючи оцінювання „суддів”, зазначає: „Велика кількість факторів може несвідомо впливати на оцінки суддів. Це також включає позицію країни, що оцінюється, до батьківщини судді, інтерес організації, що фінансує дослідження, або ж інші політичні, соціальні, економічні погляди та особисті вподобання, які можуть відбитися на суддівській оцінці... Навіть якщо б судді були абсолютно об’єктивними, інше явище може створити методологічний фактор у їх оцінках. Таким виступає відсутність

вичерпної інформації у судді” [35, p.1212]. Проблема специфіки суддівства посідає одне з центральних місць у роботах К.А. Боллена і включає, на думку автора, найбільшу кількість потенційних помилок. Так, наприклад, використання різного обсягу інформації різними суддями може привести до коефіцієнту специфічного методу суддівства (judge-specific method factor). Тут йдеться про прийняття до оцінювання релевантної та нерелевантної інформації, окремо та разом. При цьому, в першому випадку, при оцінюванні подій чи фактів релевантних до концептуального поняття ліберальної демократії, в оцінюванні може виникнути методологічний ефект, тобто ефект сприйняття тих чи інших подій як відповідних або невідповідних, таких, які дискримінують чи заохочують (наприклад, будь-яка заборона, що має слугувати демократичним цінностям держави, може розглядатися або не розглядатися як дискримінація зачеплених сторін). У другому випадку систематичної помилки, при включенні до оцінювання нерелевантної інформації, суддя оцінює події або певні чинники, які не підпадають під визначення, проте впливають на висновки автора. Такими можуть бути зовнішній чинник, обставини чи інші характеристики. Пізніше, при складанні даних у шкалу, той чи інший суддя привносить власний методологічний фактор у оцінку [2, p.59-71].

На думку К.А. Боллена, переважна більшість індикаторів демократії страждає багатьма вадами (див., напр.: [2],[35]), проте жодна з систем оцінки демократії, на які посилаються автори, не може використовуватися як теоретично точний та неупереджений ресурс для доказів. Сюди також відносяться звіти „Freedom House”, не дивлячись на їхню прийнятну достовірність (overall validity) та часову просторовість і те, що „індекс складається з низки (теоретично пов’язаних) електоральних та громадських прав” [17, p.95]. На думку Дж. Мунка, „Freedom House” не єдина організація, винна у побудові ненадійних підходів до оцінки демократії, оскільки проблеми ненадійності та достовірності багатьох індексів дають основу та можливості для їх подальшого аналізу та вдосконалення [9].

Таким чином, як бачимо, сучасні дослідники досить чітко фіксують основні хиби в доповідях організацій на зразок „Freedom House”. Вони також справедливо вказують на основні причини цих хиб: політичну заангажованість, фінансову

залежність цієї та подібних організацій від уряду США, тощо. Але перш за все ця принципова обмеженість методології демократичного аудиту, пов'язана з неадаптованістю концептуальної бази, на якій вона здійснюється, до культурних, історичних, національних та інших особливостей неанглосаксонських країн.

ЛІТЕРАТУРА

- Freedom House: A History [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=249>
- Bollen K. A. Subjective Measures in Liberal Democracy / K. A. Bollen, P. Paxton, // *Comparative Political Studies*. – 2000. – Vol. 33. – No. 1. – P.58-86.
- Wikipedia: Freedom House [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Freedom_House#Recognition
- Bollen K. A. Political Rights and Political Liberties in Nations: an Evaluation of Human Rights in Measures, 1959 to 1984 / K. A. Bollen // *Human Rights Quarterly*. – 1986. – Vol. 8. – No. 4 – P.567–591.
- Giannone D. Political and Ideological Aspects in the Measurement of Democracy: the Freedom House Case / D. Giannone // *Democratization*. – 2010. – Vol. 17 – No.1. – P.68-97.
- Wollack K. Assissting Democracy Abroad. American Values, American Interests [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ndi.org/files/Harvard_International_Review_Wollack_Fall2010.pdf
- Freedom House: Board of Trustees [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=10>
- Miller J. J. Freedom House Rocked / J.J. Miller // *National Review*. – 2007. – Vol. 59. – No.5. – P.37-39
- Munck G. L. Conceptualizing and Measuring Democracy: Evaluating Alternative Indices / G. L. Munck, J. Verkuilen // *Comparative Political Studies*. – 2002. – Vol. 35 – No. 5. – P.5-34.
- Bowman K. Measuring Political Democracy. Case Expertise, Data Adequacy, and Central America / K. Bowman, F. Lehoucq, J. Mahoney // *Comparative Political Studies*. – 2005. – Vol. 38. – No. 8. – P.939-970.
- Freedom House: Metodology [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=351&ana_page=363&year=2010
- Armstrong, II, D.A. Stability and Change in the Freedom House Political Rights and Civil Liberties Measures / D. A. Armstrong II // *Conference Papers. Midwestern Political Science Association*. – Annual Meeting . – 2009. – 44 p.
- Landman, T. Map-Making and Analysis of the Main International Initiatives on Developing Indicators on Democracy and Good Governance. Final Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/dataoecd/0/28/20755719.pdf>
- Freedom in the World 2011: The Authorian Challenge to Democracy. Selected data from Freedom House’s annual survey of political rights and civil liberties [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=594>
- Bühlmann M. The Democracy Barometer: A New Instrument to Measure the Quality of Democracy and Its Potential for Comparative Research [Електронний ресурс] / M. Bühlmann, W. Merkel, L. Müller, B. Weßels // [Forthcoming in *European Political Science*]. – Режим доступу: http://www.democracybarometer.org/baroapp/files/the/gmd/kny/Bhlmann_et_al_2011b.pdf
- Фукуяма Ф. Конец истории? [Електронний ресурс] / Ф.Фукуяма. – Режим доступу: <http://atredis.narod.ru/person/fukuyama.html>
- Hadenius A. Cultural and Economic Prerequisites of Democracy: Reassessing Recent Evidence / A. Hadenius, J. Teorell // *Studies in Comparative International Development*. – 2005. – Vol. 39. – No. 4 – P. 87-106.
- Kekic, L. The Economist Intelligence Unit’s Index of Democracy. The World in 2007 [Електронний ресурс] / L. Kekic // London: The Economist.. – Режим доступу: http://www.economist.com/media/pdf/DEMOCRACY_IND_EX_2007_v3.pdf
- Campbell D. F. J. The Basic Concept for the Democracy Ranking of the Quality of Democracy. [Електронний ресурс] /D.F.J.Campbell. – Режим доступу: http://www.democracyranking.org/downloads/basic_concept_democracy_ranking_2008_A4.pdf
- Pemstein D. Democratic Compromise: A Latent Variable Analysis of Ten Measures of Regime Type / D. Pemstein, S. A. Meserv, J. Melton // *Politica Analysis*. – 2010. – Vol. 18 – No.4. – P. 426-449.
- Kaufmann D., Kraay A., Zoido-Lobaton P. Governance Matters. Policy Research Working Paper. [Електронний ресурс] // D. Kaufmann, A. Kraay, P. Zoido-Lobaton. – Режим доступу: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/govmatters1.pdf>
- Welzel C. Human Development as a Theory of Social Change: A Cross-Cultural Perspective / C. Welzel, R. Inglehart, H. Klingemann // *European Journal of Political Science*. – 2003. – Vol. 42. – No. 3. – P. 341-379.
- Knack S. Does Foreign Aid Promote Democracy? / S. Knack // *International Studies Quarterly*. – 2004. – No. 48. – P. 251–266.

24. Paldam M. The Democratic Transition. A study of the causality between income and the Gastil Democracy index / M. Paldam, E. Gundlach // Kiel Working Paper. – 2008. – No. 1459. – P. 1–25.
25. Bollen K.A. Issues in the Comparative Measurement of Political Democracy / K.A. Bollen // American Sociological Review. – 1980. – Vol. 45 – No. 80. – P. 370–390.
26. Vanhanen T. A New Dataset for Measuring Democracy, 1810-1998 / T. Vanhanen // Journal of Peace Research. – 2000. – Vol. 37. – No. 2. – P. 251-265.
27. Alvarez M. Classifying Political Regimes / M. Alvarez, J. A. Cheibub, F. Limongi, A. Pzeworski // Studies in Comparative Political Development. – 1996. – Vol. 31 – No. 2. – P. 1–37.
28. Coppedge M. Modernization and thresholds of democracy: evidence for a common path and process / Coppedge M., ed. I. Midlarsky // Inequality, democracy, and economic development. – New York: Cambridge University Press, 1997. – P. 177-201.
29. Coppedge M. Measuring Polyarchy / Wolfgang H. Reinicke, M. Coppedge, ed. Alex Inkeles // Measuring Democracy: Its Consequences and Concomitants. – New Brunswick: NJ: Transaction. – 1991. – P. 47–68.
30. Gasiorowski M. J. An overview of the political regime change dataset / M. J. Gasiorowski // Comparative Political Studies. – 1996. – Vol. 29. – No.4. – P. 469-483.
31. Hadenius A. Democracy and development / A. Hadenius // Cambridge, UK: Cambridge University Press, 1992. – P. 112 – 127.
32. Jagers K Tracking democracy’s third wave with the Polity III Data / K. Jagers, T.R. Gurr // Journal of Peace Research. – 1995. – Vol. 32 – No. 4. – P. 469-482.
33. Casper G. Correlation versus Interchangeability: The Limited Robustness of Empirical Findings on Democracy using Highly Correlated Datasets / G. Casper, C. Tufis // Political Analysis. – 2002. – Vol. 11. – No. 2. – P. 1–11.
34. Adcock R. Measurement Validity: A Shared Standard for Qualitative and Quantitative Research / R. Adcock, D. Collier // American Political Science Review. – 2001. – Vol. 95. – No. 3. – P. 529 – 546.
35. Bollen K. A. Liberal Democracy: Validity and Method Factors in Cross-National Measures / K. A. Bollen // American Journal of Political Science. – 1993. – Vol. 37. – No. 4. – P. 1207–1230.